

SOOVAIMUL KÜLAS

Rabaretk nooremale koolieale

KESKKONNAAMET

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

Kui märkad looduse väärkohtlemist, teavita sellest
keskkonnainspeksiooni lühinumbril 1313.

Tekstid: Jaanus Vaiksoo, Riina Kotter

Kunstnikutöö: Margot Mars

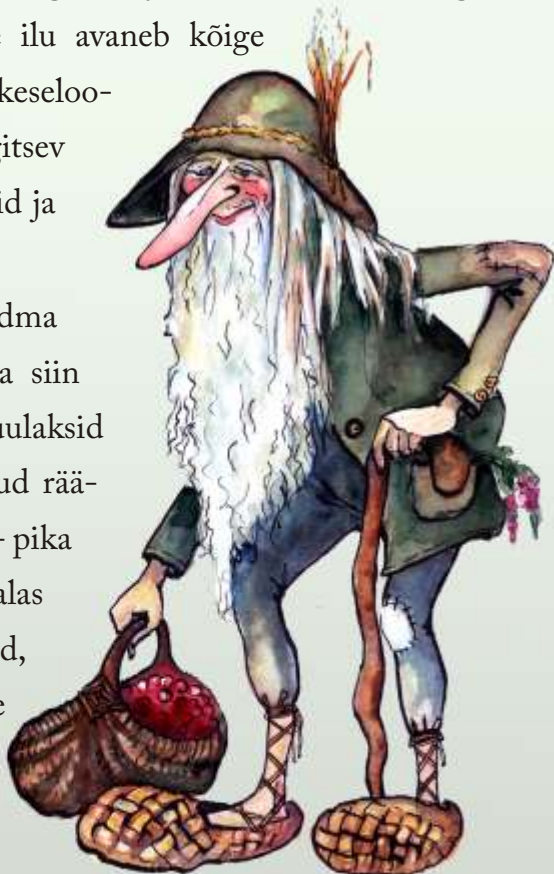
Kujundus: Avo Seidelberg

Trükise valmimist toetas: SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

Võluviiskudega soovaim

Eesti looduse kõige suuremaks rikkuseks on ürgvanad rabad. Haruldased maastikud, kus ümberringi laiub pehme roheline sammal, kasvavad kidurad ja kõverikud männipuud, kus päikesehelgis virvendavad mustavad veesilmad ning nina kōditab mōrkjas sookailulōhn. Kuid rabade ilu pole kergesti kättesaadav. Rabas käimine tahab loodusega harjumist. Raba on nagu muinasjutt, mille salapärane ilu avaneb kõige paremini koidikul või päikeseloojangul – siis, kui läbi udu hingitsev päike paneb elama kõik värvid ja varjud, lõhnad ja hääled.

Kui sa tahad raba tundma õppida, on kõige parem olla siin vaikselt. Just nii nagu kuulaksid muinasjuttu. Vanad rahvajutud räägivad, et rabas elab soovaim – pika halli habemega taat, kellel jalas hiiglasuured kasetohust viisud, mille abil võib soos julgesti üle laugaste ja älveste astuda. Soovaim on meie rabade ja soode kaitsja. Harva on ta

ennast inimestele ilmutanud, kuid see, kes tuleb rabasse, peab tema kohalolekuga alati arvestama. Nii nagu iga teinegi kaitsehaldjas, aitab soovaim rabas hättasattunuid ja karistab karmilt neid, kes loodusega hoolimatult ümber käivad.

Soovaimu võlujõust ja imetegudest on räägitud palju lugusid. Muistendite järgi on isegi mitmed tuntud rabataimed saanud oma nime just tänu soovaimule. Kas sa tunnend juba sookailu, huulheina, kuremarju, murakaid või ubalehte? Siin rabamatkal võid kohata kõiki neid taimi. Ja kui sul on õnne, näed ehk soovaimu ennastki. Ole ainult hästi tähelepanelik ning hoia silmad-kõrvad lahti. Kui aga soovaim ennast ei ilmuta, siis ei maksa veel kurvastada. Soovaimu kohtabki väga harva, nii nagu kõiki haruldasi metsa- ja rabaasukaid: kotkaid, tetri, metsiseid, karusid või hunte. Päris kindlasti saad sa aga tänase matka jooksul sellest võluviiskudega vana-taadist teada nii mõnegi huvitava loo.

Kuidas tekkis ubaleht?

See lugu juhtus tol kaugel ajal, kui eesti rahvas veel Vene tsaari valitsemise all elas ja noori mehi kroonusse nekrutiteks võeti. Sõjaväeteenistus kestis siis oma veerandsada aastat. Läks noor ja tugev mees Venemaale tsaari teenima, tagasi tuli vana ja viletsa sõjasandina. Talupoisse valiti sõjaväkke liisutõmbamisega – kellele liisk langes, sellel polnud kroonust enam pääsu.

Kord võetud külas jälle poisse kroonuteenistusse. Liisk langes Tagametsa talu noorele sulasele Jürile. Jüri oli vaikne poiss, armastas üksi olla, mööda metsi ja rabasid uidata. Nüüdki pistnud Jüri äkki kõikide ehmatuseks metsa poole põgenema. See oli ennekuulmatu, et keegi kroonu käsule vastu julges hakata. Püssimehed tormasid Jüri taga ajama ja ka kogu külarahvas kamandati põgenikku püüdma. Jüri putkas rappa ning jõudis suure soojärve äärde, mille keskel asus väike saar. Et oli juba õhtu, ei mõelnud poiss pikalt, hüppas vette ning ujus saarele. Tihe udu kaotas põgeniku otsijate silmist.

Saarele jõudes kohtas Jüri puude vahel soovaimu. Too teadis juba, mis oli külas Jüriga juhtunud. Tema see oligi, kes võluvael

udu järve kohale laotas. Enne hommikut polnud jälitajaid karta, kuid koidu ajal hakkasid sõdurid parvega saare poole sõudma. Vaesel Jüril polnud enam pääsu. Siis aga käskinud soovaim äkki Jüril enda suured võluviisud jalga tõmmata ja nendega julgelt üle järve jälitajatest mööda kõndida. Ainult kellegi poole ei tohtinud Jüri vaadata. Nüüd ei olnud põgenikul aega kõhelda. Astunudki mees võluviiskudel julgelt vette ja kõndinud jälitajatest kindla sammuga mööda. Kõik, kes seda imelugu nägid, pidasid Jürit pühameheks, kes suudab vee peal kõndida. Jüri sammunud otsejoones koju ja sellest päevast peale polevat keegi teda enam tülitanud ega kroonusse kutsunud. Ta võttis naise, neil sündis palju lapsi ja nad elasid kogu elu õnnelikult.

Võluviisud viinud aga Jüri sügisel soovaimule tagasi, kallates need tänutäheks ubasid täis. Soovaimul oli hea meel. Ta valas oad omale pauna, torkas viisud jalga ja hakkas üle lauka astuma. Keset vett tundis ta midagi päka all hõõrumas. Soovaim võttis viisu jalast ja raputas. Viisust kukkus väike uba laukasse. Kevadel kasvas selle koha peal veest välja ilus valgete õitega taim, mida rahvas ubaleheks kutsuma hakkas.

Ubalehe valged õied kumavad ka öösiti ja hoiatavad inimesi, et nad laukasse ei astuks, sest soovaimu võluviiske, mis neid vee peal kannaks, pole pärast Tagametsa Jüri enam keegi proovida saanud.

Mõista, mõista, mis see on? Maa on, inimene ei käi, vett on, laev ei sõida.

Loomulikult on see raba. Kui samblamättale astud, siis tunned, et maa on pehme ja jalge all õõtsub. Sa seisad vee peal. Aga sa ei näe vett, sest vesi on paksus samblavaibas peidus. Sammal on nagu käsna, mis imab kogu vee enda sisse. Kindlasti oled sa vannitoas proovinud, kui palju vett ühe pesukäsna sisse mahub. Kui käsna kuivaks pigistad, muutub see imeliselt kergeks. Teda ennast nagu polekski enam olemas. Ka rabas kasvav sammal tundub peopesal sulgkerge, kui oled sellest vee välja pigistanud.

Kogu elu rabas ongi sellesama vesise samblavaiba sees. Taimede juured ei ulatu mulla sisse toitu saama. Nad elavad õhust, veest ja armastusest. Kõik vajaliku saavad nad vihmaveest ja õhus lendlevast tolmust. Puud ei kasva rabas kunagi kõrgeks. Sinupikkused männid võivad olla sada aastat vanad. Nende mändide juured ulatuvad samblavaibast läbi. Kuid seal on vaid paks kiht turvast. See turbakiht on vahel sama kõrge kui kahekorruseline maja.

Turvas tekib kõdunenud taimedest, põhiliselt turbasammaldest. Turbakiht kasvab väga aeglaselt – ainult üks millimeeter aastas. Kui kaua see raba siis siin olnud on? Iga meeter turvast sinu jalgade all tähistab tuhandet aastat. Raba oli siin ammu enne meid. Mis oli siin enne raba? On üsna tõenäoline, et kaunis järv, mis pikkamööda kinni kasvas.

Aga kas raba on põhjatu? Ei ole. Turbakihi all on savine pinnas. Savi ei lase vett läbi. Raba kasvaks nagu suures kausis ja igal aastal kerkib ta natuke kõrgemaks. Kõige kiiremini kerkib raba keskosa ning kummub ümaraks nagu leivapäts. Üleliigne vesi nõrgub raba serva. Seda märga ala nimetatakse märeks.

Rabad on Eestimaa rikkus, mida tuleb hoida ja armastada. Mujal Euroopas nii suurel hulgal märga maad ei leia. Rabad annavad meile hapnikku ja siin on palju puhast vett. Siin elavad mitmed haruldased ning omanäolised taimed ja loomad. Inimesed tulevad rabasse rahu ja vaikust nautima.

LAUKAD on väikesed rabajärved. Kui oled jõudnud laugasteni, siis tead, et viibid raba keskosas. Vesi laukas on sama happeline nagu apelsinimahl. Kalad neis järvedes tavaliselt ei ela.

Rabas liigu mööda mättapeenraid! Kui näed siledat helerohelist samblavaipa või musti mudaseid auke, siis ära sinna mine. Seal vajud sügavasse mülkasse. Neid pehmeid kohti nimetatakse **ÄLVESTEKS**.

**Ära mine kunagi üksi rabasse,
vaid kutsu täiskasvanu kaasa!**

Millised taimed rabas kasvavad?

TURBASAMMAL

Ilma turbasamblata poleks raba üldse olemas. Raba pehme pind on turbasamblast vaip. See väike „rastapatsidega“ taim kogub endasse suures hulgal vett. Turbasamblal pole juuri. Tema ülemine ots kasvab ja alumine osa kõduneb ning muutub turbaks.

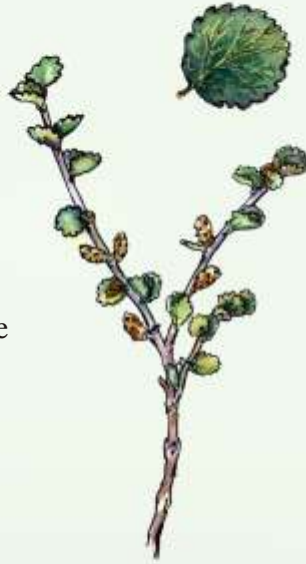
SOOKAIL

Sookail annab rabale iseloomuliku lõhna. Ta avab oma valged vänge lõhnaga õied mai lõpus. Kui sel ajal rabasse satud, võib pea ringi käima hakata. Vanasti peletati sookailu lõhnaga hiiri, rotte, koisid, kirpe ja lutikaid.

VAEVAKASK

Vaevakask kasvab väga vaevaliselt. Kui ta sulle põlvini või puusadeni ulatub, võib teda juba hiiglaseks pidada. Tema lehed on nagu pisikesed ümmargused litrid, millele on sakid servadesse lõigatud.

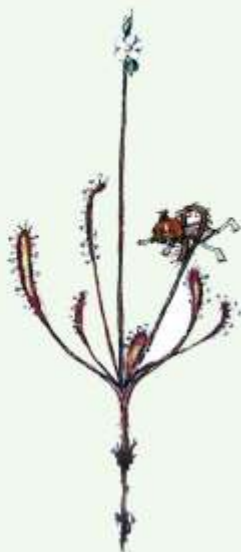
KANARBIK

Kanarbik on kääbuspõõsas, mis kasvab nõmmedel ja rabas. Ta armastab päikesepaistet ja männipuude lähedust. Kanarbiku pisikesed lehed on ka talvel lume all rohelised. Suvel korjavad mesilased kanarbiku lilladest õitest nektarit, millest nad valmistavad maitsvat mett.

HUULHEIN

Huulhein on meie rabade kõige kurikuulsam taim. Ta toitub putukatest. Kui väike putukas või ämblik huulheina lehe kleepuvate karvade külge kinni jääb, kaardub leht tema ümber kinni. Vanarahvas kasutas seda taime huuleohatiste raviks – sellest ka tema nimi.

JÕHVIKAS

Hapused jõhvikaid oled sa kindlasti maitsnud. Jõhvika varred roomavad mööda samblavaipa. Marjad kasvaksid nagu jõhvide otsas, sellepärast nimetataksegi neid jõhvikateks. Taime pisikesed lehed on tumerohelised ja läikivad. Juunis puhkevad imeilusad roosad õied. Kuigi marjad valmivad sügisel, võib neid leida veel kevadelgi. Nad säilivad kaua.

RABAMURAKAS

Rabamuraka kauneid valgeid õisi näeme kevadel. Vaarikaid meenutavad viljad on algul punased, kui nad valmivad, muutuvad kuldkollaseks. Nad maitsevad nagu mesi. Nendest keedetakse tervislikku moosi, mille tunneb ära suurte seemnete järgi. Murakaid armastavad ka karud ja sookured.

KUKEMARI

Kukemarja varred ja lehed hakkavad enne silma kui marjad ise. Nad lihtsalt on nii ilusad rohelised ja lehed näevad välja nagu kuuseokkad. Kukemarja lehed on tegelikult laiemad, kuid nad keeravad ennast rulli, et vesi nende seest ära ei auraks. Marjad on sel taimel peaaegu musta värvi ja väga vitamiinirikkad.

TUPP-VILLPEA

Suvisel ajal on raba täis tuule käes hõljuvaid valgeid tupsusid. Tuppvillpea on ära õitsenud ning kannab iga peenikese varre otsas ühte viljatutti. Kevadist õitsemist ei panda tihti tähelegi. Tuppvillpea mättaid võib võrrelda inimestega. Nende eluiga on umbes sama pikk kui meil ning viljugi hakkavad nad kandma alles täiskasvanuikka jõudes.

UBALEHT

Ubaleht armastab olla jalgupidi vees. Teda võib leida nii soomülkast kui ka järvekaldalt. Tema lehed on paksud, läikivad ja kolmeosalised. Mais ja juunis sirutuvad tumeroheliste lehtede vahelt välja roosa-valgekirjud õied. Tundub, et neid kodus maailma osavaim pitsimeister.

Raba vaatluskaart

Oma nimi:

Kuupäev:

Raba nimi:

Aastaaeg:

Milliseid sellele aastajale viitavaid märke sa rabas nägid?

.....

Millised näevad välja rabas kasvavad puud?

.....

Miks?

.....

Milliseid värve sa rabas nägid?

.....

Mis värvi on lauka vesi?

.....

Mis lõhna sa tundsid?

.....

Kelle häält sa rabas kuulsid?

.....

Leia 10 taime nimed, kellega täna tutvust tegid. Pea meeles, et ka puud on taimed!

L	A	M	M	A	S	A	B	R	U	T	A
S	J	H	F	H	G	W	B	B	K	J	E
J	A	S	U	H	K	K	S	S	E	Õ	P
T	E	K	B	U	U	Y	A	E	K	H	L
N	H	O	A	L	L	K	J	U	Y	V	L
P	W	E	W	R	A	H	K	K	Q	I	I
S	R	B	L	V	U	E	E	G	C	K	V
C	P	R	E	A	M	M	F	I	Y	A	P
R	T	A	F	A	B	L	A	A	N	S	P
M	V	C	R	B	M	U	H	B	B	U	U
L	L	I	A	K	O	O	S	H	A	A	T
K	A	N	A	R	B	I	K	P	J	R	W

Siia joonista pilt sellest,
mis sulle täna rabas kõige rohkem meeldis.

